

Phẩm 2: QUÁN KHỨ LAI

Phần 1

Phẩm trước đã ngăn phá ở nghĩa sinh, nay sẽ nói lần lượt về vật thể “có” với nghĩa tổng tụ (chung), sai biệt (riêng) như vậy, trong Thắng nghĩa đế, đều ngăn phá. Ngoài ra có những thứ được quán xét thứ lớp nên phát khởi thì giống như chỗ còn lại nơi phẩm trước đã phân biệt nói. Các vật thể “có” đều là không có tánh. Nghĩa là trước đã ngăn phá nghĩa sinh kia rồi, các cú nghĩa còn lại cũng ngăn phá như vậy. Tuy có nhiều loại có đối tượng tạo tác như thế, đã được ngăn phá nhưng trong trí thiện xảo còn có nghĩa đối tượng được sinh ra (sở sinh) rồi trở lại phát khởi, điều này không có lỗi. Có người nói đi nghĩa là pháp đi, người đi. Trong Thắng nghĩa đế có quả đi. Vì pháp này có thật tánh nên chủ thể tạo tác, đối tượng được tạo tác và pháp tạo tác chẳng phải không hòa hợp. Nay vì ngăn phá chấp chủ thể tạo tác, đối tượng được tạo tác và pháp tạo tác kia nên khởi sinh phẩm này, trong đó phải hỏi là: Đã đi gọi là đi hay chưa đi gọi là đi. Tụng đáp:

Đã đi không có đi.

Thích: Đã đi gọi là đã chấp dứt. Nếu có pháp đi có thể là “đi”, tức pháp đi kia là hoàn toàn không thành tựu, tức không hòa hợp, tự trái với lời mình. Tụng nói:

Chưa đi cũng không đi.

Thích: Chưa đi chưa sinh, nếu có pháp đi có thể là “đi”, tức như trước đã nói, không hòa hợp đối trị, tự trái với lời mình. Lại có người nói: Đây nói đi này là thấu gồm chung tác dụng theo như ý muốn về các sự sai khác... Lúc đi có đi là để đối trị ý khác kia nên tụng nói:

Lìa đã đi, chưa đi

Lúc đi cũng không đi.

Thích: Nhưng lúc đi kia hoặc có chỗ đi, tức không lìa nơi hai pháp đã đi và chưa đi. Vì sao? Vì ở trong một pháp, tánh trái nhau pháp kia không sinh. Ở đây, nếu nói các pháp không có tánh thì nghĩa này thành tựu. Nếu đem pháp ấy vào trong phi pháp thì có chỗ thành tựu, tức đi, lúc đi vì sao không thành? Cho nên cũng không có lúc đi có thể là đi. Lại có người nói: Hiện thấy thế gian cát chân hạ bước đều có tướng hành động, họ đến nơi này phương kia đều không rời tướng trạng được xem là có thể đi. Người kia lại nói: việc làm ở đời, trước là do người làm, sau đó mới có cái được làm ra thì việc làm mới thành tựu. Tướng đi cũng vậy, tụng nói:

*Chỗ động thì có đi
Trong đó có lúc đi.*

Thích: Nếu có sai khác, thì ở đây vì sao có? Tụng nói:

Không đã đi chưa đi.

Thích: Ý khác kia, nghĩa là vì lúc đi có tướng hành động mới nói là lúc đi, vì thành nghĩa đi, tụng nói:

Cho nên đi lúc đi.

Thích: Ý khác, nghĩa là xa lìa sự đã đi, chưa đi, lúc đang đi là có đi. Lại nữa, tụng nói:

*Tại sao nơi lúc đi
Mà sẽ có pháp đi
Vì lìa nơi pháp đi
Lúc đi không thể được.*

Thích: Ở trong một pháp đi, nếu lúc có đi có thể hòa hợp, thì tức phải là tánh có của hai loại pháp đi nhưng pháp đi này không thể có được. Pháp quyết định ngăn phá sự lìa nhau như vậy, nghĩa là điều này có lỗi. Nếu pháp đi ấy có đi, có thể hòa hợp, tức là chẳng phải lúc đi. Quyết định như vậy. Nếu nói là pháp đi của lúc đi mà chúng hòa hợp thì vì sao lúc đi mà có đi ư? Vì sao? Lại nữa, tụng nói:

*Nếu lúc đi có đi
Thì có hai loại đi
Một là lúc có đi
Hai là đi lúc đi.*

Thích: Nếu nói lúc có đi được có đi thì nghĩa này không đúng. Vì đã đi, chưa đi thì không có lúc đi hòa hợp có thể đi. Cho nên, nếu thấy có pháp này thì lại thành có lỗi. Như đã nói về lỗi, nghĩa là lúc đi có đi. Nếu hai loại này quyết định lý có đi có thể thành thì tức là pháp đi kia tương ứng với đi của lúc đi có thể được chẳng? Nếu vậy tức có hai pháp có thể có được: một là đi của pháp đi, hai là đi của lúc đi. Như thế thì thuyết này trở lại thành pháp đi có thể là đi. Nếu có hai pháp đi thì điều này không có đạo lý. Vì sao? Vì nếu pháp đi, lúc đi có chỗ thành tựu, thì chúng làm sao quyết định? Hoặc có chỗ có thể được thì điều này lại là thế nào? Hoặc không có chỗ có được thì quyết định kia làm sao có lúc đi này có thể là đi? Các pháp cũng vậy, đều ngăn phá như thế. Hoặc pháp quyết định: Phải có lúc đi như vậy có thể là đi, chẳng phải đã đi, chưa đi, thì không thấy như thế. Cho nên trong đó không có hai pháp đi, nếu có tức thành lỗi khác biệt. Tụng nói:

Nếu có hai pháp đi

Tức có hai người đi.

Thích: Điều này vì sao? Như tụng nói:

Vì lìa nơi người đi

Pháp đi không thể được.

Thích: Nếu đã nói như vậy, thì còn lại cũng đều như thế, không có hai người đi có thể thấy, cũng chẳng phải chỗ vui thích, điều này vì sao? Vì trong đây, không có người đi như vậy mà lúc đi, pháp đi có thể là đi. Nếu có lúc đi có thể là đi thì chẳng phải người đi kia, cũng không có pháp đi có thể có được. Cho nên ở trong một người đi ấy không có hai pháp đi, nếu có tức thành lỗi. Hoặc có người nói: Ở trong một pháp đi và người đi lìa nhau, tức không có chỗ đạt được. Nếu có chỗ tạo tác tức có người đi, trong đó hoặc có chỗ nương tựa, tức là lúc đi, pháp đi, hoặc có sự đáng nói, cho nên không có hai pháp đi hòa hợp. Như thế, nếu đối với lỗi lầm như trước đã nói mà trừ bỏ đi tức không có một chút pháp có thể làm. Hoặc có sự khác biệt thì trở lại thành lỗi lầm. Tụng nói:

Nếu lìa nơi người đi

Pháp đi không thể được.

Thích: Nếu xa lìa pháp đi, tức tác dụng của pháp đi sinh khởi đồng thời, tức liền phá tan. Trong đây, sao có người đi có thể được. Nếu không có người đi thì cái tánh vốn tạo tác của người đi kia là không có tánh. Trong đó hoặc người đi không rời nhau, mà pháp đi kia cũng làm sao có? Nay quán sát như thật người đi và pháp đi này, thì làm sao có thể nói có tướng đi? Trong người đi ấy, vì sao thật có người đi, pháp đi có thể tạo tác. Lại nữa, hoặc người đi nếu có riêng khác, điều này là sao? Tụng nói:

Người đi tức không đi.

Thích: Vì sao? Vì ngăn phá tự tướng của pháp. Lại nữa, tụng nói:

Không người đi không đi.

Thích: Nghĩa là như tất cả ở trước đã nói, vì pháp trái nhau... Tụng nói:

Lìa đi không người đi

Không người đi thứ ba.

Thích: Vì người đi thứ ba kia không có tánh như vậy, cho nên trong đó không có nghĩa đi. Như trước nói, người đi không đi, theo như chỗ đã nói là ngăn phá tự tướng của pháp tức chứng thành nghĩa ấy. Tụng nói:

Nếu nói người đi đi

Làm sao có nghĩa này?

Thích: Không có nghĩa ấy, điều này tại sao? Tụng nói:

*Nếu lìa nơi pháp đi
Người đi không thể được.*

Thích: Vì lìa pháp đi thì người đi không hòa hợp. Nếu có pháp đi cùng với người đi kia như vậy thì sự hòa hợp trong đây cũng không có pháp đi riêng khác có thể có được. Nếu như hoặc quyết định có chỗ tạo tác là đi, tức pháp đi hòa hợp với sự có đi. Tụng nói:

*Pháp đi nếu muốn đi
Chẳng (phải) không người đi đi.*

Thích: Nếu nói pháp khác như vậy là có vướng mắc, tức xa lìa pháp đi, người đi có thể thấy, vì pháp đi không lìa thể của người đi nên pháp đi, người đi kia đều không có tánh. Nếu lại ngăn phá tự tướng của pháp thì lại thành lỗi lầm. Nếu nhất định có pháp đi kia có thể thành thì như vậy tức có hai pháp đi có thể lập mới thành người đi và sự có đi. Những gì là hai? Một là có động, hai là người đi có pháp khác có thể đi. Pháp đi như vậy tức thành sai khác, trong đó không có lý nào pháp đi có thể được có. Nếu vậy tức có người đi sai khác, pháp đi sai khác. Nếu không có người đi mà pháp đi có thể lập, thì điều này không có lỗi. Có người cho: Có sự phát khởi về sự đi thì có thể nói là có sự đi. Ở đây, nếu người đi đã đi là có sự phát khởi chẳng, hoặc có sự khác biệt chẳng? Phần vị như vậy là có chỗ vướng mắc. Vì vậy tụng nói:

Không (có) phát (khởi) trong (sự) đã đi.

Thích: Đã đi là tác dụng của việc đi và pháp đi kia đã hết, vì sao trong đó có sự phát khởi pháp đi. Tụng nói:

Không khởi trong chưa đi.

Thích: Chưa đi nghĩa là tác dụng của việc đi kia chưa sinh. Nếu xa lìa tánh đã đi và chưa đi thì cũng là không phát khởi. Tụng nói:

*Lìa đã đi chưa đi
Không khởi trong lúc đi.*

Thích: Cho nên hiện nay làm sao có đi mà được phát khởi. Do đó pháp đi phát khởi là không có tánh, người đi cũng vậy là không có tánh. Do đó phải biết, sự phân biệt về người đi và pháp đi ở trong Thắng nghĩa đế đều là không. Hoặc có người nói: trong đó phải có pháp đi như vậy thì tánh nhân, phần vị của sự đã đi, chưa đi, nay đi có thể thành tự. Người ấy nói không đúng. Nếu trước có pháp đi phát khởi, tức có lúc ấy đi, sau đó cũng lại có phát khởi người đi. Trong đó, vì không có pháp đi, tức không có tác dụng của việc đi, tác dụng của lúc ấy đi cũng đã diệt mất. Như trước đã nói, pháp đi phát khởi tức

không có phần vị, cũng không có được ở lúc ấy đi. Nếu lúc ấy đi kia có chỗ phát khởi thì lại, xa lìa pháp đi. Lúc ấy đi không có, thì làm sao sẽ có chưa đi, đã đi? Các pháp kia đều không có tánh, vì không có việc đi như vậy thì làm sao như trước, pháp đi có chỗ phát khởi? Vì pháp đi kia không có sự phát khởi nên trong việc đi đều ngăn phá các thể tánh có, vì đi không có tánh, tức không hòa hợp. Trong đó, người nói quyết định: nếu do không có việc đi nên vì sao có pháp đi? Vì không có sự đi, không có pháp đi nên cũng không có tác dụng của việc đi kia phát khởi. Việc đi sao có? Tụng nói:

*Đã, chưa đi, nay đi Làm sao có phân
biệt?*

Thích: Nếu không thấy có chỗ phát khởi của pháp đi như vậy thì tất cả chỗ còn lại, nghĩa của nó cũng vậy. Tánh nhân của phần vị đã đi, chưa đi, nay đi thành tựu, tất cả đều không có pháp đi có thể có được, vì pháp đi kia phát khởi không có tánh như vậy. Nếu có pháp đi như vậy thì ở trong Thắng nghĩa đế, tư duy chọn lựa như lý, phần vị đối trị đều không hề có thì làm sao sẽ có phần vị đã đi, chưa đi, nay đi?
